

ПУЛ МАБЛАҒЛАРИНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШДА ХАЛҚАРО ҲАМДА МАҲАЛЛИЙ УСЛУБИЙ ЁНДАШУВЛАР

Нурманов Улугбек Анорбаевич

и.ф.н., доцент, Тошкент молия институти,
Тошкент, Ўзбекистон. Email:mbt707@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1937-0872>

INTERNATIONAL AND DOMESTIC METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF FUNDS IN THE STRUCTURE OF CURRENT ASSETS

Nurmanov Ulugbek Anorbayevich

PhD in Economics, Associate Professor
Tashkent Institute of Finance, Email:mbt707@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1937-0872>

JEL Classification: M1,M4,M41

Аннотация. Республикада рўй бераётган турли иқтисодий ўзгаришлар натижасида ижобий кўрсаткичлар кузатилиб, ўз навбатида Ўзбекистоннинг глобаллашуви жараёнларидаги иқтисодиётга ҳам таъсирини кўрсатмоқда. Жумладан, акциядорлик жамиятлари, хорижий давлатлар иштирокидаги қўшма корхоналар ва бошқа хўжалик юритувчи субъектларнинг капитал қийматининг барқарорлигига ҳамда жорий активларига ўзининг турли йўналишлардаги таъсирини кўрсатди. Хўжалик юритувчи субъектлар молия-хўжалик фаолиятини амалга оширишлари учун маълум даражада етарли миқдорда маблағларга эга бўлиши керак. Бу маблағлар хўжалик жараёнида турли хил функцияларни бажариши билан бир қаторда маблағларнинг ҳолати ва ҳаракатини тўғри амалга оширилишида иқтисодий таҳлил ўтказиш муҳим аҳамиятга эгадир. Ишлаб чиқаришни амалга оширишда, маҳсулот сифатини яхшилашда, рақобатбардошлигини оширишда ва

ишлаб чиқариш жараёнининг кўламини кенгайтиришда хўжалик субъектлар фаолиятида жорий активларни таҳлили алоҳида ўрганилиши лозим. Жумладан, жорий активларни ўрганишда пул маблағлари алоҳида ўринни эгаллайди. Мазкур жорий активлар муносабатларини тўлов мажбуриятларининг бажарилишида бирламчи восита бўлиб хизмат қилади. Айниқса, ҳисоб-китоб ва валюта маблағлари маҳсулот етказиб берувчилар, пудратчилар, ишчи-хизматчилар, бюджет, банк, сугурта ва бошқалар билан алоқа манбаи бўлганлиги сабабли ушбу масала долзарб ҳисобланади. Шу сабабли мазкур мақолада Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 2020 йил 24 февралдаги ПҚ-4611-сон қарорига мувофиқ молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МХХС)га ўтишни жадаллаштириш орқали хорижий инвесторларни зарур ахборот муҳити билан таъминлаш ҳамда халқаро молия бозорларига кириш

имкониятларини кенгайтириш
тизимини такомиллаштириш
юзасидан тақлиф ва тавсиялар
келтирилган.

Abstract. As a result of various economic changes taking place in the Republic, positive indicators have been observed, which in turn also have an impact on the economy of Uzbekistan in globalization processes. In particular, joint-stock companies, joint-ventures with foreign countries and other economic entities have shown their influence on the stability of capital value, as well as on current assets in various directions. Economic entities must have a certain amount of sufficient funds to carry out financial and economic activities. In addition to the fact that these funds perform various functions in the economic process, it is important to conduct an economic analysis in the correct implementation of the state and movement of funds. In the implementation of production, improving the quality of products, increasing competitiveness and expanding the scale of the production process, the analysis of current assets in the activities of economic entities should be studied separately. In particular, a special place in the study of current assets is occupied by funds. It serves as the primary means of fulfilling current assets relations in the performance of payment obligations. This issue is especially relevant due to the fact that settlement and foreign exchange funds are a source of communication with product suppliers, contractors, workers and servants, budget, bank, insurance, etc. Therefore, in accordance with the resolution of the president of the Republic of Uzbekistan No. 4611 dated February 24, 2020 "on additional measures for the transition to International Financial Reporting Standards", proposals and recommendations for improving the system

of providing foreign investors with the necessary information environment and expanding access to international financial markets "are presented in this article. Therefore, in accordance with the resolution of the president of the Republic of Uzbekistan No. 4611 dated February 24, 2020 "on additional measures for the transition to International Financial Reporting Standards", proposals and recommendations for improving the system of providing foreign investors with the necessary information environment and expanding access to international financial markets" are presented in this article.

Калим сўзлар. Жорий активлар, жорий активлар таркибида пул маблағлари, МХХСларида пул маблағлари, операцион фаолиятдан соф фойда, соф пул оқимларини шакллантириш.

Keywords. Current assets, cash in the structure of current assets, cash in IFRS, net profit from operational activities, the formation of net cash flows.

Кириш. Жамият тараккиётининг барча жабҳаларида, энг аввало иқтисодий соҳада ислохотларни янада чуқурлаштириш ва эркинлаштириш борасида аниқ дастурлар асосида жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашув ва барқарор олға бориш учун мустаҳкам замин яратилмоқда.

Мулкчилик шаклидан қатъий назар ҳар қандай тадбиркорлик фаолияти капитални талаб қилади. Жами капитал таркибида жорий активлар ҳар қандай шароитда асосий ва устун мавқени эгаллайди. Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий барқарорлигини таъминлашда жорий активлардан самарали фойдаланиш муҳим вазифалардан бири бўлиб ҳисобланади. Жорий активлар ҳаракатига баҳо бериш ва ишлаб чиқариш

самарадорлигини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш ҳамда уларни хўжалик жараёнига жалб қилиш бўйича дастурлар ишлаб чиқиш муҳимдир. Жорий активлар қисқа муддатли ишлатиш учун мўлжалланган ва бир ишлаб чиқариш цикл давомида нақд пулга айлантириладиган маблағлар саналади. Шу сабабли уларни самарали ташкил этиш ва бошқариш учун қандай мезонларга кўра туркумланиши, тузулмаси ҳамда таркибий қисмлари ўртасидаги нисбат қандай бўлишлиги каби жиҳатларини ўрганиш долзарбдир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги ПҚ-4611-сон қарорига мувофиқ молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига (МҲХС) [1] ўтишни жадаллаштириш орқали хорижий инвесторларни зарур ахборот муҳити билан таъминлаш ҳамда халқаро молия бозорларига кириш имкониятларини кенгайтириш тизимини такомиллаштириш асосий вазифа қилиб белгиланган. Бундан кўринадики, бозорда истеъмол талабининг пасайиши давом этаётгани нарх-наво ошишини чегаралаб турганлигига, қаердадир дефляция мавжудлигига қарамай, аввало, пул маблағларининг улкан эмиссияси ҳисобидан банклар ликвидлигини сақлаб туриш мақсадида банклар ва молиявий секторларнинг жуда катта миқдорда пул кредитлари билан тўлдирилиши бир қатор мамлакатларда инфляция жараёнларининг кескин кучайиб кетиш хавфини юзага келтирди. Бундай ҳолат хўжалик субъектларининг ҳам пул маблағларини тўғри бошқаришни талаб этади.

Материал метод. Хўжалик юритувчи субъектларда ишлаб чиқариш фаолиятини юритишда асосий ҳукукий

ҳужжат Ўзбекистон Республикасининг "Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида"ги Қонунининг 12-моддасида активлар ва мажбуриятларни баҳолаш тартиби келтирилган. Шунингдек, ушбу қонун билан бирга бир қатор БҲМСлар ҳам жорий активларни ҳисобга олишнинг меъёрий-ҳукукий асослари ҳисобланади. Хусусан, 9-сонли "Пул оқими тўғрисидаги ҳисобот" номли БҲМС, 15-сонли "Бухгалтерия баланси" номли БҲМСлар орқали жорий активлар ҳисоби тартибга солиб борилади [2].

МҲХС доирасида пул маблағлари бўлиб қуйидагилар тан олинади [3]:

- пул маблағлари: банкда (cash at bank, current accounts), нақд пул (cash in hand), майда пул маблағлари (petty cash); нақд пул эквивалентлари (cash equivalents); пул ҳужжатлари: ёзувлар (notes), чеклар (checks), банклардаги омонатлар (bank deposits);

- молиявий инструментлар (молиявий инвестициялар): узиш муддати кўрсатилган қимматли қоғозлар, улардан бир йил давомида олинadиган даромадлар, муддати белгиланмаган дебиторлик қарздорлик.

- бўнақлар ва олдиндан тўланadиган тўловлар;

- олдиндан тўланган ва кечиктирилган харажатлар.

IFRS (БҲХС)га мувофиқ чет эл валютасини миллий валютага конвертация қилиш (ҳисоблаб ўтказиш) бир нечта усуллар орқали амалга оширилиб, улар қуйидагиларни ўз ичига қамраб олган, яъни:

- охирги курс услуби (current rate method; closing rate – amer.). Жорий ҳисоб активлари ва мажбуриятлари (ойига, ҳафтасига) жорий ва ўртача курслар бўйича баҳоланади.

- вақтинчалик (ёки темпорал) усул. Жорий ҳисоб-китоблардаги